
חייהם הסודיים של כיסאות במרחב הציבורי

מוגש במסגרת סמינר מחקר וכתיבה
בסביבת עיצוב של התואר השני בתקשורת חזותית

מנחה: ד"ר אהד זהבי

מגישה: דבי רמון אנסבכר

התכנית
לתואר שני
בתקשורת חזותית

Academy of Arts
and Design
أكاديمية للفنون والتصميم
Jerusalem ירושלים القدس
לאמנות ועיצוב

בצלאל
بتسلييل
Bezalel

מבוא

הכיסא הציבורי, הוא אובייקט הנועד לשיבה ומנוחה של עוברים ושבים. עליו להיות נוח, יציב, חזק, זמין, פנוי ולא יזיק שהוא גם יהיה יפה.

מערכת היחסים בינו לבין יושביו היא חד צדדית. הכיסא הציבורי, הוא הצד הנותן, המכיל, הנושא והמנחם. ניצב מקובע על המדרכה, או בשדרה, בגשם ובשמש, מוכן וזמין לתת שירות לעובר אורח עייף, אישה עם שקיות, לפעוט עם הוריו בטיול או לזוג במפגש רומנטי.

עובר האורח, אינו מחוייב בדבר, לא יברך את הכיסא בבואו, לא יפרד ממנו בשלום, או יוקיר לו תודה על זמינותו, לא יחשוש להכביד עליו, ולעיתים ילכלך, יחבל ויפגע בכיסא.

לכאורה כל הכיסאות דומים: כולם בעלי משטח ישיבה, משענת ו-4 רגליים, עשויים עץ, ברזל, פלסטיק או בטון, בצבע טבעי או צבעוניים. אך האם באמת כל הכיסאות דומים? הייתכן שחלקם סובלים מבריונות, התעללות והזנחה? האם כואב להם? האם הם אסירי תודה למי ששומר עליהם, מנקה או משפץ כשצריך? האם כבד להם? קר או חם להם? האם הם חומלים על חסר בית שבוחר לישון עליהם? ואולי היו רוצים יום חופש, או לעבור שכונה?

הייתכן שכל אחד מגיע עם "מטען גנטי" ואופי שונים?

יצאתי לחקור בעזרת:

מרדכי עומר - "הנעדר-הנוכח: הכיסא הריק באמנות הישראלית | עמוד 4

ויוויאן סובצ'ק - בפרק "שקיקת החומר", בספרה "מחשבות גשמיות" | עמוד 10

הילה וברנד בכר - בצילום הטיפולוגי | עמוד 15

הארי ורסלוי ואלי אויטנברוק - תיעוד חזותי, EXACTITUDES | עמוד 18

אורי שיפרין ענבי - 3 מייצבים עם כיסאות מונובלוק של כתר פלסטיק | עמוד 23

שון אומלי - פרויקט 1000 הכיסאות של מניטו קולורדו | עמוד 29

ג'ורגי ברסאנס - "הספסל הציבורי", בתרגומו של דן אלמגור | עמוד 33

גלעד כהנא ויאיר קז - "משוחח עם כיסא" | עמוד 34

דבי רמון אנסבכר - מחקר טיפולוגי ספקולטיבי | עמוד 36

סיכום | עמוד 39

מרדכי עומר, הנעדר הנוכח, 'הכיסא הריקי' באמנות הישראלית

ב-1991, שנת הלימודים האחרונה שלי בלימודי התואר הראשון בעיצוב גרפי בבצלאל, השתתפתי בקורס "הכיסא הריק" בהנחייתו של פרופ' מרדכי עומר. הידע הרחב והעצום שלו נחקקו בזכרוני. הפילוסופיה והפסיכולוגיה של האובייקט והסובייקט בדימוי הכיסא הריק באמנות, הפרשנות שלו ויציקת תוכן ומשמעות בריקנותו של הכיסא, ריתקו אותי ומלוות אותי מאז.

המחקר שלי, במובן מסוים, ממשיך את מחקרו של עומר שחקר את הדימוי של "הכיסא הריק - באמנות הישראלית". אני חוקרת את "הכיסא הריק - במרחב הציבורי".

בשנת 1991, התקיימה התערוכה "הנעדר הנוכח: הכיסא הריק באמנות הישראלית", אותה אצר עומר, בגלריה האוניברסיטאית של אוניברסיטת תל אביב. במאמר מתוך קטלוג התערוכה, עומר פותח עם הגדרה של אובייקט הכיסא. לדבריו, זהו רהיט מעשה ידי אדם שעוצב על-מנת לשרת את צרכיו הגשמיים. עומר מציין, שלאורך תולדות התרבות האנושית קיבל הכיסא פרשנויות שונות בהיבט הפונקציונאלי ובהקשרים מטאפוריים וסימבוליים. עומר טוען שתרבות המאה העשרים הרבתה להשתמש במוטיב הכיסא דווקא במצבו הריק, שאינו מאויש.

כיסא אליהו, עוצב על ידי זאב רבן, בתקופת מלחמת העולם הראשונה. הכיסא נוצר במשותף, על ידי כל ענפי האמנות שפעלו בבצלאל, בעושר חומרי: עץ אגוז, עור, שטיח צמר, רקמה על משי וקטיפה, שנהב, צדף, כסף, פיליגרו, אמייל ופלזי רקוע, עמוס תבליטים וקישוטים. צורתו דמויית כס-מלכות, ומגלם את הרעיון של הנכחת הנעדר

כסא ריק, לינדסי מוראן,
תחריט פוטופולימרי 21x15

באמצעות הכיסא הריק - כיסאו של אליהו - שהוא מושא הציפייה הנצחי. הוא לא היה מיועד לשמש ככיסא, לשיבה, אלא לבטא געגוע וחוסר.

עומר מצטט מתוך הצהרת הכוונות של בוריס שץ, מייסד בצלאל: "אנו נביט בה ונכיר את עצמנו, נביט בה ונכבד את קדושתנו".

נראה כי מוטיב זה קיבל במאה השנים האחרונות, נוכחות מכובדת וכמעט כפייתית במרבית תנועות האמנות. בהתבוננות רטרופקטיבית על הכיסאות הריקים הרבים המאכלסים את יצירותיהם של אמנים בני-זמננו, דוגמת לוקאס סאמארס או ויטו אקונז'י, נדמה כי נבואתו מלאת הזעם של ואן-גוך מראשית שנות השמונים של המאה הקודמת, על כך שבמוקדם או במאוחר לא יוותרו אלא כיסאות ריקים במקום אמנים" (מתוך מכתב לא מתוארך לאחיו תיאור מראשית 1883), אינה רחוקה מלהתגשם.

יחד עם זאת, אפשר לקרוא את אותם כיסאות ריקים גם כמערכי אפשרויות - מעין כלי קיבול פוטנציאליים, שיאפשרו לאדם החי בעידן הפוסט-מודרני, לחוות רגעי בדידות ותהייה בעולם שבו נותרנו כתמיד, עוברי-אורח מזדמנים.

כיסא אליהו, 1916-1925, בצלאל, ירושלים,

עיצוב: זאב רבן,

עץ אגוז, עור, שטיח צמר, רקמה על משי וקטיפה, שנהב, צדף, כסף,

פיליגרן, אמייל ופליז רקוע, 190x91x91

חדר השינה, וינסנט ואן גוך, 1888,
שמן על בד, 72.4x91.3

הכיסא הריק, וינסנט ואן גוך, 1888,
שמן על בד, 73x91.8

T
30

TUTUCU
TAKIMLARI
KESICI
TAKIMLARI
ÖLCÜ
ALETLERİ
KESME
SIVILARI
C.N.C
KATERLERİ
SERT
MADEN
UÇLARI
SERT
MADEN
FIREZELERİ

דוריס סלסדו, בביאנאלה באיסטנבול 2003
1550 כיסאות בתוך חלל הרוס בין שני בניינים גבוהים- כביטוי לעקירת פליטים מבתיים

תובנות על מחקרן של עומר,

אסכם את דבריו של עומר, כי המתח הטעון בדימוי הכסא הריק נוצר כתוצאה מן הניגודים שבין נוכחות והעדר המופיעים במקביל. הכיסא משלב בין הרמה האסתטית - פולחנית לכלי קיבול פונקציונלי, תוך צמצום הפער שבין האובייקט האמנותי לבין האובייקט השימושי - המתקיימים שניהם על-מנת להכיל את האדם שנעשה יותר ויותר אחר וזר לסביבתו.

ניתן לראות בכל מעשה ידי אדם דבר-מה המרמז על יוצרו הנעלם, שאינו נוכח בעצמו.

הכיסא הוא מעין תבניתו של אדם. כמו בגד ריק, המרמז על זכרונות, רגשות ומחשבות בדבר האדם שלבש אותו, כך גם הכיסא טעון באיזכורים לבעליו שאינו נוכח.

בשפה התלת-ממדית נתפס הכיסא הריק ככן, כבסיס לפסל שעשה הפסל עצמו.

הכיסאות הריקים מהווים תמונות נגיביות שלנו עצמנו, של זהותנו המעורפלת, של מאווינו הכמוסים. גיבוש והתממשות.

ניתן לראות באותם כיסאות ריקים אפשרויות - כלי קיבול פוטנציאלי, לשמש מרגוע, מקום מפלט לגוף, שמאפשר לאדם לחוות רגעי בדידות ותהייה בעולם שבו אנו עוברי-אורח מזדמנים.

תובנות ביחס לכרזיקט שלי

בפרויקט שלי אני בוחנת כסאות במרחב הציבורי. אצל עומר, הבחנתי שההתייחסות לכיסא ריק שונה מזו כשהוא מלא, כשהוא לבדו, הוא "שחקן ראשי", מעביר מסר, כשיושבים עליו, לעיתים הוא נעלם מהעין, ותמיד יהיה שחקן משנה. עומר חקר מיהו החסר בכיסא, ומה המשמעות שלו עבור הצייר. מה מסמל הריק או החוסר שהוא מייצג.

אני מבקשת ללמוד דרך הכסאות במרחב הציבורי אם הם חלק מהקהילה. אם יש להם סיפור שיכול ללמד אותי, את החברה האנושית, משהו מעבר להיותם לוח עם משענת ו 4 רגליים. מעומר למדתי להביט פנימה לתוך אובייקט, לראות מה ניתן ללמוד עליו מעבר למה שנראה.

חזי פנט, סתיו, 2022

ויוויאן סובצ'ק, "שקיקת החומר", מחשבות גשמיות

ויוויאן סובצ'ק, פרופסור אמריטה במחלקה לקולנוע, טלוויזיה ומדיה דיגיטלית באוניברסיטת UCLA, לוס אנג'לס. ידועה במחקריה על מדע בדיוני, על היסטוריה ועל פנומנולוגיה בקולנוע. מנסחת טענות חשובות על המבט המגולם בסרטים תיעודיים. בעזרת פנומנולוגיה, אתיקה ומחקרי גזע, מגדר ומוגבלויות סובצ'ק בוחנת בין היתר את חוויית ההליכה לאיבוד במרחב. ניתוחה המפתיע והמקורי קורא תיגר על העדפת ההתבוננות השכלית מן ההתנסות החושית ומצביע על שיתוף הפעולה העמוק והפורה בין הגוף הגשמי ובין המחשבה.

את השאלה על "הגבול בין הגוף ובין העולם" שחשוב לעמוד עליה אם מבקשים להבין את הקשר בין אתיקה ובין אסתטיקה, שואל לא רק מוריס מרלור-פונטי בספרו "הנראה והבלתי נראה" אלא גם - ובחיוניות רבה ביותר - עמיתו הנינוח פחות ז'אן-פול סרטור ברומן שלו "הבחילה". השאלה הזאת - שאפשר לנסח אותה במונחים שמעידים על שלווה או על אימה קיומיות, על מפגשים נפלאים או נוראים עם "דברים" דוממים, על התקיימות בעולם או על ריחוק מנוכר ממנו.

מבנה של יחסים עם אובייקטים שאי אפשר להעמיד אותו על האנשה פשוטה שבה אנו מייחסים את הסובייקטיביות האגולוגית שלנו עצמנו לקיום חסר תפיסה. זהו מבנה מורכב יותר של יחסי חוויה שאינו מסוגל לתפוס אובייקטיביות גמורה או דבר שקיים "בעצמו" לגמרי, אבל מעניק לאובייקטים, במידה כזאת או אחרת, סובייקטיביות מנוכרת - ולכן טרנסצנדנטית - שנדמית אלביתית וזרה מתוקף השונות שלה מן הסובייקטיביות שלנו עצמנו.

אביב יצחקי,
הכסא הבודד בשכונתי,
2023

למעשה היכולת הדו-כיוונית שלנו להיות גם סובייקט וגם אובייקט מספקת לנו את התשתית החומרית, הגופנית, לאפשרות להכיר באובייקטים חומריים מחוץ לנו ולרצות בטובתם בין שמדובר בבריות חיות אחרות ובין שמדובר בדברים גשמיים דוממים. מסירות מבטאת את רצוננו להכיל סובייקטים ואובייקטים אחרים (ולא פעם את העולם עצמו) להכיר באינטימיות את חומריותם ואת האובייקטיביות שלהם ולמעשה לאמץ לחיקנו את האחרות שלהם כאילו הייתה שלנו. המבנה של הבין-אובייקטיביות זוכה לקול רהוט בקטע מתוך שירו של חורחה לואיס בורחס:

דברים
שירו של חורחה
לואיס בורחס

דברים כה רבים,
תיקיות, אדנים, אטלסים, כוסות יין, מסמרים,
משרתים אותנו כמו עבדים שפיהם חתום,
סומים ואפופי ריחוק מסתורי,
הם ישרדו אחרי שאנו ניעלם;
ולעולם הם לא ידעו שהסתלקנו.

קייב, אוקרניה

כדי לתאר את האחרות של האובייקטיביות ושל ה"דברים" שניכסנו (ועיצבנו) כדי שישמשו אותנו, בורח מעניק להם סובייקטיביות - אם כי כזאת שמתהווה בשונותה. השיר מתאר את ה"דברים" כאילו היו לא "בעצמם" אלא "לעצמם". לכן בשורה האחרונה מהדהדת דו-משמעות: האם ה"דברים" לא ידעו שהסתלקנו מפני שבהיותם "דברים" הם אינם מסוגלים לדעת דבר? או שהם לא ידעו מפני שבריוח של חייהם הסודיים, הם פשוט אדישים להיעלמות שלנו?

בפרק אחר, סובצ'ק בוחנת את עולמם של החפצים ומזכירה את הפרסומת "מנורה" של איקאה משנת 2002 ואת הפרסומת העוקבת משנת 2018. הפרסומת הראשונה משנת 2002: מזג אוויר קר, חשוך וקודר, לילה, אישה צעירה נראית מניחה על המדרכה לצד הפח, מנורת שולחן קטנה, שראשה מורכן "בעצב". הלילה יורד, וגשם מתחיל לרדת. חלונה של האישה מואר באורה של המנורה החדשה, היא משפילה את מבטה אל המנורה המושלכת וה"אומללה", העומדת ברחוב הגשום. הסצנה מתחלפת במרחב פרסומי מופשט, גבר במבטא דני אומר: "רבים מכם מרחמים על המנורה הזאת. למה? כי אתם משוגעים. המנורה לא מרגישה כלום".

שש עשרה שנים מאוחר יותר, בשנת 2018 גם בחורף, צילום של יום צבעוני ושמש. הפרסומת, מתחילה מהיכן שהסתיימה קודמתה. המנורה ניצבת על המדרכה, ילדה חולפת לידה ואוספת אותה אל ביתה, היא מנקה אותה, מחליפה נורה. ניתן לראות את השמחה של הילדה ושל המנורה שנאספה. לפריים נכנס אותו גבר עם מבטא דני שאומר: "רבים מכם שמחים עבור המנורה הזו. אינכם משוגעים, מיחזור חפצים כל כך הרבה יותר טוב!"

איקאה לא הייתה משקיעה סכום כסף רב כל כך בקידום המכירות שלה ולא תאשים את ציבור הלקוחות שלה בשיגעון בלי להכיר היטב את נטייתו (שהצילום והעריכה מלווים, כמובן) לייחס סובייקטיביות לאובייקטים שלנו. במקרה הזה למנורה שה"צוואר" הגמיש שלה מגיב לכאורה תגובה רגשית על מצבה הקיומי.

פרסומת המנורה, "איקאה", 2018

פרסומת המנורה, "איקאה", 2002

תובנות על מאמרה של סובצ'ק

סובצ'ק מעלה דיון בין אובייקט סובייקט. את הגבול הדק בין המוסכמות והפרשנויות. כותבת על היכולת הדו-כיוונית של הצופה להיות גם סובייקט וגם אובייקט מספקת לנו את התשתית החומרית, הגופנית, לאפשרות להכיר באובייקטים חומריים מחוץ לנו ולרצות בטובתם, להכיר באינטימיות את חומריותם ואת האובייקטיביות שלהם ולמעשה לאמץ לחיקנו את האחרות שלהם כאילו הייתה שלנו.

בניתוח השיר של בורחס והפרסומת של איקאה, היא ניתחה את האופן בו ניתן להסתכל באנושיות על אובייקט ולהעלות שאלות ותהיות על היחסים בין האובייקט והסובייקט. אהבתי את הטלת הספקות שלה, את השאלות הפילוסופיות ואת נקודת מבטה השונה והמיוחדת. אין ספק שהיא פורצת דרך בניתוח זה.

תובנות ביחס לכרויקט שלי

האובייקט במחקר שלי הוא הכסא במרחב הציבורי. בסרט אני מבקשת להראות חמלה כלפיו ולראות את החמלה שבו, את התמיכה, הרצון להיות מוערך. לרגעים הרהרתי האם אנו כפויי טובה ביחסנו לחפצים סביבנו. אולי, כמונו, הם רוצים להיות בעלי משמעות והכרה? האם הם בוחנים אותנו כפי שאנו בוחנים אותם? האם יכול להיות שקיים יקום אחר בו החפצים שולטים בבני אדם ולא ההיפך? סובצ'ק כותבת על גבולות דקים ומטושטשים בין האובייקט והסובייקט, בין החומר והרוח.

אביב יצחקי, עמק הצבאים, 2020

הילה וברנד בכר, צילום טיכולוגי

הילה וברנד בכר, המייסדים דה פקטו של בית הספר לצילום בדיסלדורף בגרמניה, הם ענקים בהיסטוריה של הצילום האירופי של המאה ה-20.

לבני הזוג בכר, נוכחות רבת שנים באקדמיה לאמנות של דיסלדורף. הם הטביעו את חותמם במה שהם כינו "טיפולוגיות": תצלומים מחמירים של אדריכלות תעשייתית בשחור-לבן, שצולמו בדרך כלל במשך כמה עשורים, ולאחר מכן אורגנו במדויק ברשתות אנליטיות, אך אלגנטיות באופן מסתורי.

המטרה הכללית הייתה לתעד מבנים שהתעלמו מהם, אפילו גלויים - כולל כבשנים, מגדלי קירור, מיכלי גז וממגורות תבואה - אך האפקט היה לסנתז חידושים ארוכי שנים בצילום עם מגמות חדשות יותר באמנות החזותית.

השלמות הדיסקרטית של התמונות סותרת את המאמץ העצום שהושקע בכל אחת מהן, בני הזוג רצו "שדות ניטרליים", כדי להדגיש את הצורות המדהימות של המבנים. זה שלח אותם לחפש כל דבר, החל מתנאי מזג אוויר מושלמים - כלומר, עבור בני משפחת בכר, יום מעונן, עם מינימום אור שמש ישיר - הבכרים צילמו רק בימים סגריריים או מוקדם בבוקר (להימנע מצללים מיותרים) והצילומים שלהם היו פשוטים מנקודת מבט אובייקטיבית.

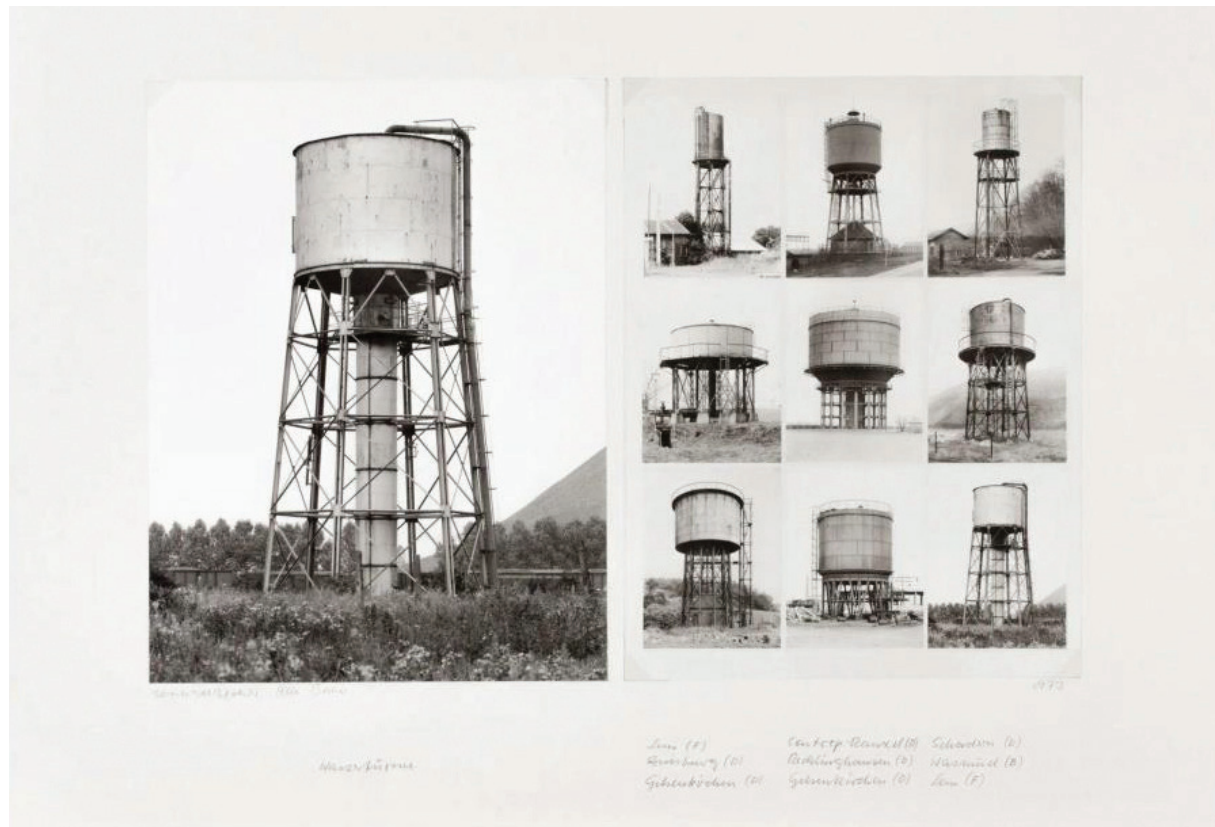
הם הציגו עבודה אחת - גריד של שש, תשע או חמישה עשר צילומים, מאוגדים בקבוצות, לפי סוג המבנה, איזור גיאוגרפי או גיל המבנים כדי שפעולת ההשוואה לא תהיה מותנית או מושפעת. ועד נוכחות מתמשכת באזורים מסוכנים באתרי תעשייה, שמשמשים כדי להתאים למסגור של המבנים עצמם. עבודתם הבוגרת של בני הזוג בכר, נוצרה בשיתוף פעולה הדוק משנת 1970 ועד מותו של ברנד ב-2007.

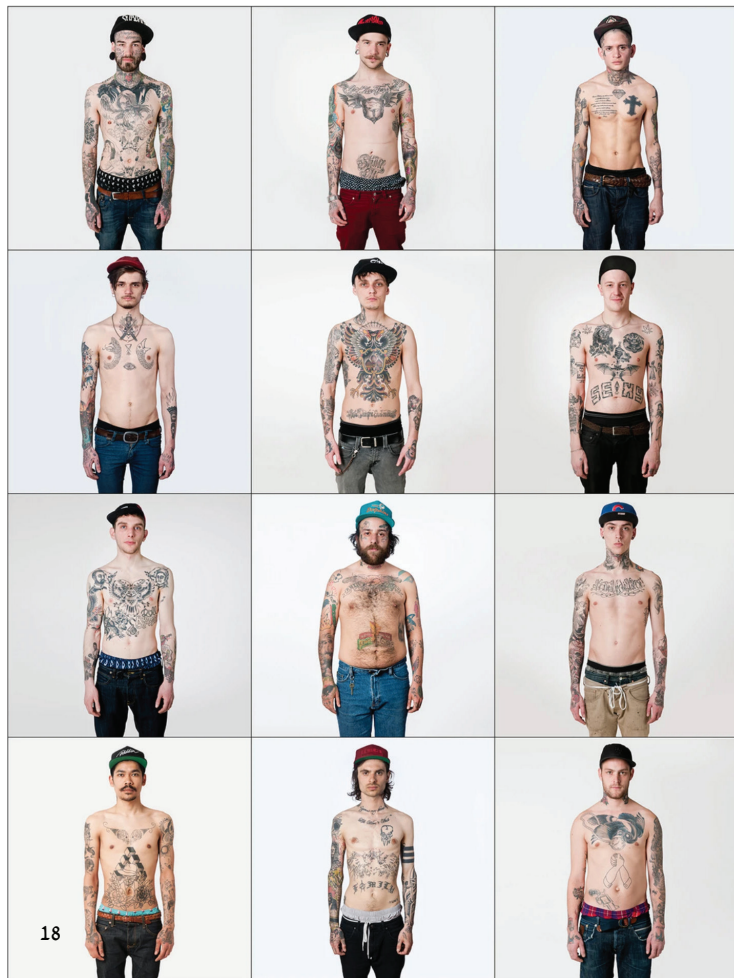
תובנות על הצילום הטיפולוגי של הילה וברנרד בכר

הצילום הטיפולוגי של הילה וברנרד בכר של אובייקטים כמעט נשכחים, שלרוב שהתעלמו מהם, יוצר עניין ונקודת מבט השוואתית אחרת. הצגתם של אובייקטים כמעט זהים רבים, מדגישה את השוני והדמיון מהם. דרך צילום בתנאים זהים, התייחסות אובייקטיבית לכל אחד מהאובייקטים אפשרית. בעזרת תיעוד של אובייקטים רבים, ניתן לערוך מיון דרך השוואה ביניהם, וגם לראות את כולם יחד, "כמשפחה". הדגש בצילום של בני הזוג בכר התמקד במבנה ובחומר.

תובנות ביחס לכרויקט שלי

גם אני מבקשת לתעד אובייקטים שלרוב שהתעלמו מהם, החולפים על פני כסאות במרחב הציבורי, לא מקדישים להם מחשבה כזו או אחרת. בפרויקט שמתי אותם במרכז. כדי לגבש דעה ומחשבה על כיסאות במרחב הציבורי, בחרתי לתעד רבים. בעזרת כך אוכל לערוך מיון והשוואה. בעוד הבכרים התמקדו באופי המבנה ובחומר, אני ביקשתי להראות הבעה, אופי ומחווה האנושית בכל אחד מהכיסאות שפגשתי.

ארי ורסלוי ואלי אויטנברוק, דיוק (EXACTITUDES)

EXACTITUDES, פרויקט תיעוד חזותי של הצלם ארי ורסלוי והסטייליסטית אלי אויטנברוק הוא תיעוד חזותי של יותר משלושת אלפים טיפוסים חברתיים מובחנים בקפידה שהאמנים תיעדו בעשרים השנים האחרונות. פרויקט מקיף ומתמשך זה, שהחל ב-1994 ברחובות רוטרדם, מציג אנשים החולקים סט של מאפיינים ויזואליים מגדירים שמהים אותם עם טיפוסים חברתיים ספציפיים. העין החריפה של שני האמנים מאפשרת להם להבחין בקודי לבוש, התנהגויות או גישות ספציפיות ששייכות ומאפיינות "שבטים" או תת-תרבויות עירוניות מסוימות.

הפרקטיקה של ורסלויס אויטנברוק מסתמכת ללא ספק על סמיוטיקה - הם עושים שימוש באבני הבניין היסודיות של

140. What's up G - Rotterdam/Berlin 2013, the art of Exactitudes Photographer Ari Versluis and stylist Ellie Uyttenbroek

תחום זה המכירים בכך שתהליכי יצירת משמעות נובעים מהקורלציה בין מסמנים למסומנים המשולבים מייצרים סימנים ושפות דרכם מועברות פרקטיקות תרבותיות.

ורסלויס ואויטנברוק מסוגלים לקרוא אובייקטים תרבותיים בצורה זו, על ידי הבנת הדרך בה מקודדים קודי לבוש והתנהגויות, הם מסוגלים להקצות משמעות ולהצביע על הדרך שבה פועלות פרקטיקות תרבותיות משותפות. ההתמקדות שלהם היא בחקירת הדרך שבה תרבויות, תת-תרבויות וטיפוסים חברתיים מייצרים, מייצבים ומפיעים משמעות בזירה החברתית.

EXACTITUDES הוא פרויקט אמנותי הלוכש צורה של ניסוי סוציולוגי אשר, בתורו, פועל באופן רופף ברמה המדעית. מצד אחד, ההדפסים של ארי ורסלויס ואלי אויטנברוק מציגים את נושאי המחקר שלהם באופן שמזכיר מעט את אותם איורים שעשו מדעני טבע כדי להציג ולקטלג דגימות. בנוסף, האמנים

127. Auntie Never Ever - Rotterdam 2010, the art of Exactitudes Photographer Ari Versluis and stylist Ellie Uytenbroek

פועלים במתודולוגיה קפדנית המבוססת על התבוננות קפדנית, בידוד, סיווג ותיעוד. אכן, פעולת הבידוד של הנושא - וצילום על רקע ניטרלי - היא מה שהופך את ה-**EXACTITUDES** למסע חיפוש רלוונטי אנתרופולוגי.

EXACTITUDES הוא חקירה כיצד העצמי נבנה בסביבה חברתית הפכפכה ומורכבת, בה מספר רב של כוחות מנוגדים פועלים ללא הרף. תפיסות כמו אחידות ואינדיבידואליות הן בבסיס הדאגה של ורסלויס ואויטנברוק - כיצד הרצון שלנו לבדל את עצמנו תואם גם לצורך להשתייך לקבוצה מסוימת. - זהות, שתוארה על ידי מחברים רבים כרעיון שביר, שבור ובעייתי.

154. United Americans - Amsterdam 2014, the art of Exactitudes Photographer Ari Versluis and stylist Ellie Uyttenbroek

תובנות על פרויקט EXACTITUDES

הפרויקט האמנותי, Exactitudes, לובש צורה של ניסוי סוציולוגי מדעית. מצד אחד, ההדפסים מוצגים באופן המזכיר קיטלוג שנעשה על ידי חוקרים על מנת להציג ולקטלג דגימות. המתודולוגיה המבוססת על התבוננות קפדנית, בידוד, סיווג ותיעוד. הצילום על רקע ניטרלי, ההעמדה הזוהר - הופך למסע חיפוש רלוונטי אנתרופולוגית.

חקירה כיצד העצמי נבנה בסביבה חברתית מורכבת, תפיסות כמו אחידות ואינדיבידואליות, כיצד הרצון שלנו לבדל את עצמנו תואם גם לצורך להשתייך לקבוצה מסוימת.

המחקר של ורסלוי ואויטנברוק, מציג את הדמויות כאובייקטים, אין אבחנה של הדעות או המחשבות שלהם, של הלאום, המגדר, השאיפות, הרקע החברתי או ההשכלה.

144. Topshoppers - Saint Petersburg 2013, the art of Exactitudes Photographer Ari Versluis and stylist Ellie Uytenbroek

תובנות ביחס לכרויקט שלי

בפרויקט שלי, "חייהם הסודיים של הכיסאות הציבוריים" אני מבקשת להראות את הדמיון והשוני בין הכיסאות הציבוריים, את הזיקה לאזור בו מתרחשים "חייהם", האם הם מושפעים מהסביבה או הסביבה מושפעת מהם. בפרויקט אני תרה אחר האופי של הכיסאות, הרצונות והאכזבות שלהם.

172. Y2K Z London / Rotterdam 2022, the art of Exactitudes Photographer Ari Versluis and stylist Ellie Uytenbroek

אורי שיכרין ענבי, מייצבי כיסאות מונובלוק של כתר פלסטיק

אמן, מעצב תעשייתי בוגר המחלקה לעיצוב תעשייתי בשנקר, פועל בשדה המיצב כשחומר העבודה שלו הוא כיסא מונובלוק של כתר פלסטיק. הבחירה בכיסא מונובלוק של כתר פלסטיק, אינה מקרית, הרהיט הישראלי הכי אייקוני, רהיט הגינה שהפך גם לאחד המאפיינים של הטמפרמנט הישראלי. אוהבים אותו או שונאים אותו, אי אפשר להתכחש למשקל שלו בתרבות הישראלית: כיסא כתר פלסטיק, הכיסא הנמכר ביותר בישראל, הוא הכיסא הלאומי הלא-רשמי של ישראל.

אורי שיפרין מתוך פצ'ה קוצ'ה, פברואר 2023: " ... אני מוצא ערך סנטימנטלי ויופי כמעט בכל דבר ובכל חפץ. אני אוהב לעבוד עם חומרי שוליים, חומרים זמינים, זולים ומוכרים

כיסא מונובלוק של כתר פלסטיק, הנמכר ביותר בישראל,
הכיסא הלאומי הלא-רשמי של ישראל | shutterstock

כאלה שנמצאים כל הזמן מול העיניים שלנו, כאלה שהתרגלנו אליהם כל כך, עד שכבר אין להם שום השפעה חיובית עלינו. אני ניגש לאותם חומרים ומנסה ליצור סדר חדש, יפה ומלא חיים והומור. כזה שיגרום לנו להסתכל על היום יום והשגרה בצורה קצת שונה...

החלטתי לשים במרכז את כיסא מונובלוק. כחוליה מקשרת בין עולם העיצוב אליו נכנסתי לבין עולם האמנות ממנו הגעתי. אותו כיסא פלסטיק מוכר, הוא סמל להצלחה עיצובית ומקומית על אף איך שהוא נראה...

התחלתי לשחק ולבחון את הגבולות שלו ולראות לאן הוא לוקח אותי. בחרתי לבטל את הכיסא מכיסיאותו להשתמש בו בתור חומר גלם פיסולי, דימוי מנותק מהקשר שלו ופתוח מחדש לפרשנות...

המרחב הציבורי, שייך לכולם, בשנים האחרונות הוא עובר שינויים גדולים, והיום הוא נשלט בידי מפלצות ענקיות ותאגידים. אני הולך ברחוב ורואה את השינויים האלה שנכפים עלינו, ערימות ערימות של חומרים, אפודים זוהרים וקסדות ומצבים זמניים שונים ומשונים, ובמקום לראות בהן הפרעה או מטריד, אני בוחר להתבונן בהם קצת אחרת ומופעל ומוקסם מכל המראות האלה ומיד מפליג בדימיון... אני מזמין אתכם ואתכם לנסות להסתכל על המרחב שלנו בצורה קצת שונה, לשאול יותר שאלות ולהטיל ספק. המטרה שלי, היא להדליק זרקור על הדברים השקופים הדחויים, על היחס בין התושבים לעיר שלהם, בין כוחות יצירתיים, לכוחות ממסדיים, בין השקט הפנימי שאנחנו מייחלים לו כל כך והרעש הקודח מבחוץ ולהניח כאן את סימני השאלה שלי מולכם ולהנאתכם".

”אורבורוס” מיצב, רדי־מייד של כיסאות יִכְתָּרִי

”לולאת הכיסאות” במרכז אדמונד דה-רוטשילד בתל-אביב, שקושר עם מקרי האלימות שבוצעו עם כיסא הפלסטיק. ”במיצב זה אני עושה שימוש בדימוי דימוי האורבורוס (סימן עתיק של נחש או דרקון הבולע את זנבו – מתאר מחזוריות, אינסופיות, תהליכי חיים מעגליים, התהוות ומוות) באמצעות יצירת שרשרת ארוכה של כיסאות ”יִכְתָּרִי”, המשתלבת ונכרכת סביב המבנה והאדריכלות העירונית המקיפה אותו. התוצאה היא מיצב פראי ומפלצתי, מעין חיה ענקית המאכלסת את הכניסה למבנה. הבחירה בכיסא פלסטיק, כיסא המונובלוק, מייצגת עבורי את השאלה, מה תפקיד המעצב בעולם התעשייתי של ייצור המוני? מתי מתחיל ונגמר תהליך העיצוב, וכיצד הוא יכול לבוא לידי ביטוי בעולם של אמנות ואומנות. הבחירה באייקון הכיסא והשימוש באובייקט שיצא מקו ייצור המוני של מפעל כיחידה פיסולית החוזרת על עצמה מייצגים פעולה של היזון חוזר. הכיסא מאבד מאופיו השימושי וחוזר להיות חומר גלם ליצירת עבודה חדשה המהדהדת את המחזוריות המתקיימת בתוכה. מעל לכול מעניינת אותי מערכת היחסים בין המיצב לבין הציבור הרחב. עוברי האורח בשדרה המרכזית עשויים לייצר התערבות במיצב. אני מקווה שעוברים ושבים ירצו לגעת, לשבת, להזיז, לפרק ואף לחבל או לגנוב. כל התגובות הללו מסקרנות אותי, ובאופן מסוים מייצגות את ערכי העבודה.”

האמן אורי שיפרין ענבי, ציין בהודעה לעיתונות: ”היה לי ברור שתהיה קונוטציה לאלימות, אבל הרבה אנשים גם ציינו את היצירתיות והחייתיות של הדרקון/נחש שיצרתי ואני שמח על כך. יש לי הרבה דימויים וסמלים שאני רוצה ליצור, אבל ידעתי מראש שיהיו קונוטציות כאלה ואני מברך על השיח שנוצר על העבודה ברשתות”. לדבריו, ”בעבר עשה מיצב די דומה עם כיסאות ורודים בנמל תל אביב כדי לעורר את המודעות לגילוי מוקדם של סרטן השד”.

חודש המודעות לגילוי מוקדם של סרטן השד, 2020

כחלק מהמהלך בחודש המודעות לבדיקה מוקדמת של סרטן השד, הוקמו שני מייצבי ענק בפארק הלאומי ברמת גן ובנמל תל אביב (תמונה 9) מאות כסאות כתר ורודים, שיוצרו, במיוחד לרגל חודש המודעות לסרטן השד, חוברו זה לזה ע"י המעצב אורי שיפרין ענבי, כדי ליצור את אייקון הסרט הורוד. ליד כל מיצב הוצב שלט המסביר את החשיבות בגילוי מוקדם ומעודד נשים לגשת להיבדק - תחת הכותרת: "שבי רגע. זה עשוי להציל את חייך", עם קוד לקבלת מידע מציל חיים.

גאווה - 2022

לציון חודש הגאוה, ביוני 2022, ייצר האמן, שיפרין ענבי בשיתוף עם כתר פלסטיק, את המיצב "גאווה" (תמונה 10), 1200 כיסאות פלסטיק בצבעי דגל הגאוה, נשזרו אחד בשני לכדי מיצב המתפרס על שטח של עשרות מטרים ומעוצב כדגל צבעוני, ענק ומרשים. ברחבת הכניסה למוזיאון תל אביב ובית אריאלה. המיצג נועד להעלות את המודעות לשוויון. לעודד נוכחות במרחב של כל צבעי הקשת וכל בני האדם, ללא הבדלי דת, גזע או העדפה מינית.

אורי שיפרין ענבי | "גאווה" מיצב לציון חודש הגאוה | כיכר הבימה | יוני 2022

שון אומלי, 1000 הכיסאות של מניטו

פרויקט קהילתי אמנותי בעירה מניטו בקולורדו, של האמן שון אומלי. 1000 כיסאות הועמדו בשדרת Manitou בעיירה Manitou Springs בקולורדו, ביום ראשון, 9 באוקטובר 2011.

הכיסאות נתרמו במלואם על ידי הקהילה. חלקם עתיקים או יצירות אמנות, אחרים נלעסו על ידי כלבים. היו כיסאות מתקפלים, כסאות דנדה ועוד. כולם עמדו בשורה לאורך שדרת מניטו המתפתלת. הכביש נסגר לארבע שעות. בשעה 8:18, פעמוני הכנסייה צלצלו בכנסיית סנט אנדרוס האפיסקופלית, זמרת אופרה שרה ממגדל מול השדרה ומבתי קפה ורחובות צדדיים יצאו התושבים לחפש את הכיסאות שלהם.

אומלי אהב את הרעיון של קהילה שמתכנסת למען אמנות וכיסאות המייצגים את אנשי מניטאו, או כל אדם אחר. לדבריו: "כיסא ריק יכול להיות לייצג כל אחד. ניתן לפרש את הכיסא בכל כך הרבה דרכים ועם כל כך הרבה סגנונות כדי לבטא את מי שאנחנו".

שון אומלי, 1000 כיסאות, מניטו,
קולורדו, 2011, Shutterstock

אורי שיפרין ענבי והכיסאות שלו, צילום: מיכאל שבדרון, 2021,
Time Out

תובנות על הכרוייקטים של אורי שיכרין ענבי ושון אומלי

אורי שיכרין ענבי ושון אומלי משתמשים בכיסאות בעבודתם. שניהם לא משתמשים בכיסא כמושב ומשתמשים במשמעויות אחרות של הכסא. אצל שניהם הכסאות מקבלים משמעויות חברתיות וקהילתיות.

בעוד, שיכרין משתמש בכיסאות חדשים, אחידים בצורתם, שהם אייקון מוכר בכל בית בישראל. השימוש בהם יוצר זיהוי מידי, מקומי, לאומי וחברתי. באמצעים של צבע וצורה בלבד מעביר שיכרין מסרים חברתיים.

אומלי בחר להשתמש בכיסאות שהקהילה תורמת, כיסאות שונים ומגוונים, הנושאים סיפורים אישיים. ע"י שיתוף הקהילה, בתרומת הכסאות ועזרה בהקמת הפרויקט שעובר ברחוב המרכזי של העיירה ויצר אפקט של חיבור שיצר אדוות רבות.

תובנות ביחס לכרוייקט שלי

שני האמנים הצליחו בעזרת כסאות, מבלי להשתמש בהם בשימוש המקובל של ישיבה, ליצור מיצג אנושי וחם. עבודות המייצג הגיעו לקהלים רבים וייצרו אמפתיה עם שימוש באובייקט מוכר שנמצא בכל בית.

אני מבקשת לבדוק את האימפקט שסיפור ספקולטיבי על כיסאות במרחב הציבורי יצור. אובייקט שנוצר כדי לשרת אותנו, בני האדם. אני מבקשת להשמיע את "קולו" של הכסא ולבטא על ידי כך כמייה חברתית שאני נושאת.

"הספסל הציבורי" ג'ורג' ברסאנס

מילים ולחן: ג'ורג' ברסאנס, תרגום: דן אלמגור

יש כאלה האומרים כי כל הספסלים שעל המדרכות,
נועדו לבטלנים ולנשים זקנות.
אך תכלית הספסלים הירוקים, לדעתנו לפחות,
לעודד את כל האהבות הראשונות.

האוהבים המתנשקים בשקט על הספסל, הספסל
ומצפצפים על מבטי העוברים בדרך.
האוהבים המתנשקים בשקט על הספסל, הספסל
ומציצים בקול מתוק כל כך
אני אוהב אוהב אותך

מחזיקים הם בידיהם את המחר, והוא תכול כמו הנייר,
על קירות החדר בו ילכו תמיד לישון.
הם רואים כבר את עצמם, איך היא עם הסריגה והוא עם הסיגר,
מתוכחים איך יקראו לילד הראשון.

האוהבים המתנשקים בשקט על הספסל, הספסל...

כל המשפחה "האב, האם, הבן, הבת, הרוח הקדושה",
משלחים ברחוב חיצים של רעל לעברם.
אך בסתר לבבם היו גם הם רוצים לשבת בלי בושה,
ולדמות שאיש עוד לא עשה את זה כמותם.

האוהבים המתנשקים בשקט על הספסל, הספסל...
חודשים עוד יחלפו, וחלומות האש יהיו לרמץ קל,
על שמיהם יעיב ענן כבד ומגושם.
אז שניהם היטב, ידעו בלב עצב, כי כאן, על הספסל,
ספסלו בצוותא את מיטב אהבתם.

האוהבים המתנשקים בשקט על הספסל, הספסל...

האזנה לשיר
בשפת המקור
ובעברית

משוחח עם כיסא

מילים: גלעד כהנא ויאיר קז

משוחח עם כיסא
על שנאה לשולחן,
וקנאה לספה,
תחושות של דריכה במקום.

מהמאמר "גלגולו של ניגון: האוהבים על הספסל", של דוד אסף, באתר "עונג שבת" (2018) למדתי, שלא מכבר שב דן אלמגור מצעידת הבוקר היומית בשכונתו התל-אביבית. על הספסל, בגן הציבורי לא ישבו אוהבים, אלא קשישים בני גילו. המראה מכמיר הלב עורר בך את המוזה ועל המקום חיבר שני בתים חדשים...

הישישים המשתזפים בשמש על הספסל, הספסל,
ומשמאלם, המטפל המשוועם, שולח אָס-אָס-אָס'ים;
והמקל שבידם רועד רעד קל, רעד קל.

ומימינם שפוכים המון כרכים שלי האנציקלופדיה העברית.
הישישים האלה הם שכניי, בני גילי, מכריי.

אני אומר להם שלום רפה; אך לא כולם עונים לי.
בלב אוהב הייתי מתיישב לצידם, מימינם -
אם מישהו רק יסלק משם את האנציקלופדיה העברית

תובנות על השירים הספסל הציבורי, ומשוחח עם כיסא

בשני השירים, הספסל ציבורי של ג'ורג' ברסאנס ומשוחח עם כסא של גלעד כהנא ויאיר קז, יש האנשה של הספסל או הכיסא. בעוד שבשיר של ברסאנס יש לספסל יכולת לעודד את כל האהבות הראשונות. בשיר של כהנא וקז לכיסא יש יכולת לשוחח, לשנוא, לקנא ולחוש דריכה במקום.

ספסל וכיסא הם אובייקטים דוממים, בשני השירים הם קמים לתחיה ויוצרים אצל הקורא והשומע אמפתיה והזדהות”.

תובנות ביחס לכרויקט שלי

אני מאמינה ביכולת של אמנות לשנות תפיסת עולם. באמנות, בקולנוע ובשאר מדיות של תקשורת חזותית, היוצר מפנה לצופה את השאלה האם יתכן? האם יש גבול לדמיון, לפנטזיה? שני השירים מראים הבעה פואטית של רגש מספסל ומכסא.

בפרויקט שלי אני מבקשת באמצעות סרט, ליצור אתל הצופה אמפטיה לסיפורם של הכיסאות ואולי להבין גם משהו מעבר לכך.

כסאות במרחב הציבורי

מחקר טיפולוגי ספקולטיבי

יצאתי בעקבות הכסאות. בעזרת מחקר טיפולוגי ספקולטיבי, על כיסאות במרחב הציבורי. צילמתי מאות כסאות ברחוב, הראתי את סביבתם, ריקים מאדם. מיינתי אותם לפי התחושות שעברו אלי מהתבוננות בהם ולא לפי צורה, חומר או מיקום.

יצרתי קבוצות של אייפונים שונים ספקולטיבים, מגדרית, מצב המשפחתי, אישיותם. מצאתי שכמעט את כולם הייתי מגדירה רווקים, גברים. לא קל להיות כסא. עומדים לבדם בלי יכולת לזוז או ליצור קשר, רובם נראו חסונים, חזקים, מוכנים לשאת משא. חלקם היו דקיקים חלשים, נוטים ליפול, היו שסבלו מונדליזם והשחתה. דרך המיון מצאתי את השוני והאישיות של כל אחד מהכיסאות. הם אולי נראים דומים, התפקיד שלהם דומה, אבל כל אחד מהם בעל אופי שונה וייחודיות.

פרופיל פייסבוק לכיסא ציבורי

פתחתי פרופיל פייסבוק לכיסא ציבורי. ביקשתי לבדוק האם יאשרו ויבקשו חברות מכיסא? סיקרן אותי האם יענו לשאלות שישאלו ע"י כיסא. תוך כ-4 חודשים, לפרופיל של הכיסא יש מעל ל-2,500 חברים. יש חיבור מפתיע עם החברים.

אני רוצה להשמיע סיפור ספקולטיבי של כיסאות בקולי, דרך פעולה זו ליצר מחשבה על הסביבה, על היחס למרחב, לזרים. ודרך כל להעלות שאלות על מערכת היחסים עם הסביבה, סרט שיספר סיפור על הכסאות ואולי גם עלי או עלינו.

חיהם הסודיים של כיסאות במרחב הציבורי

הפחיתים

הנשיים

הבישנים

הקילתיים

הקשוחים

האנרכיסטים

הפנינים

הלא פקובלים

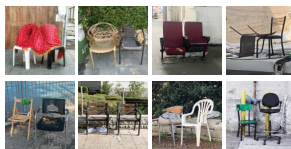
חסרי הבית

הפרוילנים

האובדים

האינדידואליסטים

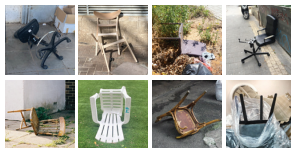
הנופשיים

השבורים

הנופלים

סיכום

המחקר שערכתי דרך הכלים ושיטות המחקר בקורס של אהד זהבי, העמיקו את הידע שלי ואת שדות המחקר בהם פעלתי. נעזרתי במחקרים, ביצירות העוסקות באיסוף ובמיון, במיצגים אמנותיים המשתמשים בחומר הגלם של כיסא ובשני שירים, אחד על ספסל ציבורי ואחד על כיסא.

דרך המאמר של פרופ' מרדכי עומר למדתי על מקומו העשיר והמורכב של כיסא ריק באמנות. על ההשלכות והמשמעויות שהכיסא מקבל. מלבד היותו אובייקט פונקציונלי לשיבה.

מויויאן סובצ'ק למדתי על האופן בו ניתן לבחון אובייקט דרך האנשה ומבט שונה, תוך ההבדלים בין אובייקט לסובייקט. התייחסותה לאובייקטים בקולנוע, הנושאים התייחסות רגשית, האופן בו ניתן לתת משמעות ומניפולציה רגשית לאובייקט.

את שיטות המיון והסדר במחקר הצילום טיפולוגי של ברנרד והילה בכר, ובמיון שובה הלב בפרויקט EXACTITUDES של הצלם ארי ורסלוי והסטייליסטית אלי אויטנברוק, בו צולמו אלפי אנשים וקוטלגו לקבוצות על פי פרמטרים של נראות. ראיתי כיצד ניתן למצוא את הדומה והשונה באובייקטים. איך הצגתם במודל השוואתי מוסיפה כוח ומשמעות נוספת למשפחת האובייקטים.

כתבתי גם על שתי עבודות שנעשו עם חומר גלם של כיסאות, שתיהן רדי מייד, של אורי שיפרין ענבי ושון אומלי, עבודות מרתקות, כל אחת בדרכה יצרה מארג רגשות בשימוש בכיסאות שלא לשם ישיבה, אלא תוך כדי שימוש בהקשר הרגשי והחברתי שלהם.

ציטטתי שני שירים העוסקים בספסל ובכיסא, המייצרים אמפטיה ואנושיות לאותם אובייקטים.

כיסאות במרחב הציבורי סיקרנו אותי. ביקשתי לראות מה ארגיש אם אהיה לכמה דקות כסא. כפי שבמחקרם של עומר וסובצ'ק הכסאות קיבלו משמעות וכוונת. כך גם אני, כשאני פוסעת במרחב הציבורי, כיסאות ריקים מציפים בי בדידות. היעדרות של מי שיכל לשבת עליהם. לנוח להפיג בדידות, כך אני חולפת על פני כיסאות הרחוב ומרדשה אותם. האם יהיו כיסאות שיצחקו אותי וכאלה שאחמול עליהם.

“אני כיסא - שבו עלי”, בדיקה ותיעוד, איך מרגיש כיסא?

ביבליוגרפיה

ברנד והילה בכר, ענקי הצילום ומקימי בית הספר לצילום בדיסלדורף, מגיחים מהצללים לתערוכה בניו יורק, ג'.ש. מרקוס
The Art Newspaper - Israel Edition, 2022

גלגול של ניגון: האוהבים על הספסל, דוד אסף, עונג שבת, 2018
https://onegshabbat.blogspot.com/2018/07/blog-post_27.html?m=1

הכי בעיצוב: הבניין הכי גבוה, האביזר שיש כמעט בכל כיס, ורהיט פופולרי שמככב בתגרות, נועה פניגשטיין, Ynet, 20.04.23,
<https://www.ynet.co.il/architecture/article/b1pk1l2wn>

הנעדר הנוכח, 'הכיסא הריק' באמנות הישראלית, מאת מרדכי עומר יצא לאור על ידי הגלריה האוניברסיטאית, 1991

ויוויאן סובצ'קת מחשבות גשמיות, כותרת משנה: הקיום הגופני ותרבות התמונה הנעה, שקיקת החומר לקראת פנומנולוגיה של הבין-
אובייקטיביות, תרגום מאנגלית: אילת אטינגר ואוהד זהבי, הוצאת עם עובד. 2022

ז'אן-פול סרטור, הבחילה, תרגום מצרפתית: הדרה לזר, תל אביב: מפעלים אוניברסיטאיים להוצאה לאור, 1978

אורי שיפריין, פצ'ה קוצ'ה, פברואר 2023, תמלול, <https://youtu.be/HUFZmWi4Hic>

שבי רגע, שנקר - הנדסה, עיצוב, אמנות. 2020, <https://rb.gy/ul4sw>

שונות, קטלוג התערוכה, מטעם קרן אדמונד דה רוטשילד <https://rb.gy/btra6>

Jorge Luis Borges, "Things", trans. Stephen Kessler, New Yorker, Mar. 51 22, 1999

Maurice Merleau-Ponty, The Visible and the Invisible, trans. Alphonso Lingis Evanston, IL: Northwestern University Press, 1968

1w